

Arkivnr: 2019/12880-4

Saksbehandlar: Elizabeth Warren, Ambjørg Reinsnos, Endre Sten Nilsen, Inger Lena Gåsemyr

Saksframlegg**Saksgang**

Utval	Saknr.	Møtedato
Utval for kultur, idrett og regional utvikling		20.08.2019

Fråsegn - Kulturminneplan 2019 - 2023 for Øygarden kommune**Samandrag**

Kulturminneplan 2019-2023 for Øygarden kommune er lagt ut på høyring. Frist for å komme med innspel er satt til 23.08.2019. Dette er den første kulturminneplanen som er utarbeidd for Øygarden kommune. Arbeidet med planen vart starta opp i 2013.

I prosjektet «Kulturminnekompetanse i kommunane 2013-2016 (KIK)» har Hordaland fylkeskommune etablert ei satsing på lokalt kulturminnevern, som mellom anna inneber utarbeiding av kommunale kulturminneplanar. Dette er ei hovudsatsing i «Premiss: Kultur, Regional kulturplan for Hordaland 2015- 2025» for å styrke lokalt kulturminnevern. Dette er i tråd med nasjonale forventningar til kommunal og regional planlegging, vedteke i kongeleg resolusjon 14. mai 2019, som seier at «Fylkeskommunar og kommunar har ei viktig rolle i arbeidet med å ta vare på kulturarven som ressurs for kunnskap, oppleving, bruk og gjenbruk.»

Øygarden kommune har delteke i KIK-prosjektet. Fylkeskommunen har deltatt på eit folkemøte om kulturminneplan 14.06.2016 og vært med på seminar om lemstova som eksempel på lokal byggeskikk, i lag med frivillige, arkitektøgskolen, Øygarden museum og Øygarden kommune 20.04.2016. Fylkeskommunen har elles vore med på fleire møter med styringsgruppa/arbeidsgruppa for kulturminneplanen. Sund, Fjell og Øygarden og representant frå fylkeskommunen deltok i eit EØS-prosjekt i 2014, leia av Riksantikvaren og tilsvarande embete i Polen. Prosjektet sette fokus på lokale kulturminne og viste med eksempel korleis ein kan ta vare på og bruke kulturminna aktivt for å skape verdiar i lokalsamfunnet.

Etter fylkesrådmannen si vurdering vil kulturminneplan for Øygarden verte eit godt grunnlag for å styrke forvaltninga av kulturminne i kommunen. Med nokre justeringar av strukturen og meir presise formuleringar, vil planen verte meir tydeleg og kunne bli eit godt reiskap til å styrke kulturminnearbeidet og formidle viktige kulturminne i kommunen. Det må gjerast ei prioritering i høve til kva kulturminne som bør takast vare på og som er viktige i fortellinga om Øygarden si historie.

Fylkesrådmannen rår til at Øygarden kommune tek omsyn til merknadene og arbeider desse inn i planen før endeleg vedtak. Administrasjonen i Hordaland fylkeskommune står til rådvelde for kommunen i revidering av planarbeidet. Dette gjeld også i høve til kommunesamanslåing når Nye Øygarden kommune skal ha ein felles kulturminneplan og skal gjennomføre ulike tiltak for å sikre god kommunal forvaltning av kulturminna, styrkja kulturminne som ressurs og formidle kunnskapen om lokale kulturminne.

Forslag til vedtak

1. Med nokre justeringar av strukturen og meir presis formuleringar og konkrete mål, vil planen bli tydlegare og eit betre reiskap til å styrke kulturminnearbeidet og formidle viktige kulturminne i kommunen.
2. Utval for kultur, idrett og regional utvikling rår til at kommunen tydeleggjere kva kulturminne som er prioriterte og verdt å ta vare på for framtida.
3. Handlingsplanen har gode tiltak som svarer på aktuelle utfordringar for kulturminne i Øygarden. Tiltak for å støtte private eigarar av kulturminne, for å sikre lokale kompetansmiljø på bygningsvern/kulturminne, for å få fleire omsynssoner for prioriterte kulturminne i kommuneplanen sin arealdel og for implementering av sakshandsamingsrutinar for kulturminne er òg aktuelle tiltak som kommunen bør vurdere.
4. Utval for kultur, idrett og regional utvikling oppmodar Øygarden kommune til å setje av eigne budsjettmidlar og ressursar til oppfølging av kulturminneplanen og auke eigen kompetanse på kulturminnefagleg rådgjeving.
5. Utval for kultur, idrett og regional utvikling meiner at utarbeiding av ein felles kulturminneplan for Sund, Fjell og Øygarden kan bidra positivt til prosessen kring samanslåing av kommunane.

Ingrid Kristine Holm Svendsen
kst. fylkesrådmann

Per Morten Ekerhovd
fylkesdirektør kultur og idrett

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Vedlegg

- 1 Kulturminneplan
- 2 Handlingsplan
- 3 Estetiske retningslinjer

Fylkesrådmannen, 22.07.2019

Bakgrunn

Kulturminneplan 2019-2023 for Øygarden kommune er lagt ut på høyring. Frist til å komme med innspel er satt til 23.08.2019. Dette er den første kulturminneplanen som er utarbeidd for Øygarden kommune. Arbeidet med planen vart starta opp i 2013. Planprogrammet vart sendt på høyring 23.05.2016.

Øygarden kommune har mange verdifulle kulturminne, kulturmiljø og kulturlandskap som syner utviklinga av området frå steinalder og fram til vår tid. Dei fleste kulturminna er knytt til kystkulturen, som er eit nasjonalt og regionalt satsingsområde i kulturminnevernet, jf. «Premiss: Kultur. Regional kulturplan for Hordaland 2015-2025».

Hordaland fylkeskommune har gjennomført prosjektet «Kulturminnekompetanse i kommunane 2013-2016», jf. vedtak i fylkesutvalet 30. januar 2014, PS 14/2014. Prosjektet har lagt til rette for betre samarbeid med kommunane og har vore ei felles satsing for å auke kunnskap og kompetanse. Eit viktig mål for prosjektet har vore utarbeiding av lokale kulturminneplanar i alle kommunane. Ein kulturminneplan skal avklare to hovudspørsmål: A: kva kulturminne som finst i kommunen og B: korleis tek ein vare på desse. Gjennom ein plan kan kommunane sjølv prioritere og ta stilling til innretninga av lokalt kulturminnearbeid, korleis ein kan nytte kulturminne som ressurs innan verdiskaping, stadutvikling og berekraftig utvikling, samt ha fokus på korleis dei kan integrerast i andre kommunale planar. Hovudmålet med kulturminneplanen er å få til eit meir føreseieleg kulturminnevern og gje meir føreseielege rammer for ny utvikling i kommunen. Fylkesutvalet har gjort vedtak om at alle kommunar bør ha planar som legg tydelege føringar for kulturminneforvaltninga.

Planframlegget

Høyringsutkastet gjev prinsipielle føringar for kommunal forvaltning og forslag til tiltak i planperioden. Dokumentet skildrar korleis kulturminne er ein ressurs for Øygarden kommune, og viser mangfaldet av kulturminne i kommunen frå steinalder og heilt opp til oljeindustrien. Det er også laga ein handlingsplan.

Ei tverrfagleg arbeidsgruppe som består av kulturleiar, planleggjar/sakshandsamar ved teknisk, plan og forvaltning, skribent frå Sogelaget i Øygarden og leiar ved kystmuseet har koordinert og gjennomført planprosessen. Dei har etablert eit breitt nettverk av innbyggjarar og arrangert dialogsamlingar.

Kapittel 1 - Verdien i kulturminna og Kapittel 2 - Verkemiddel

Kapittel 1 tar for seg verdien i kulturminna, grunnlaget for planen og korleis planen er bygd opp. Kapittel 2 handlar om verkemiddel i vernearbeidet, skildrar korleis Øygarden kommune kan ta vare på kulturminne, fortel om organisering og medverknad i planarbeidet og diskuterer formidling og tilrettelegging. Det er gjennomført fleire større prosjekt i Øygarden som har hatt fokus på ivaretaking og formidling av lokale kulturminne. *Perler i Nordsjøløypa*, og *Øygardsprosjektet* er to slikeprosjekt. I samband med utbygging av olje- og gassanlegga vart det funne store mengder steinalderfunn.

Under kapittel 2 om verkemiddel er både Kulturminnelova og Plan- og bygningslova omtalt. Fleire naustmiljø og område rundt listeførte kyrkjer har «omsynssone kulturmiljø» i kommuneplanen. I tillegg er fleire verdifulle kulturlandskap sikra med omsynssone knytt til landbruk.

Det går ikkje klart fram av dokumentet kva type plan kulturminneplan er. På kommunen si nettside, kor det er lagt ut på høyring, står det at dette er ein kommunedelplan etter plan- og bygningslova. Dette bør spesifiserast i plandokumentet. Det er positivt at det er lagt ut som ein kommunedelplan som har rettsverknad etter plan- og bygningslova og krav til prosess, då ein temaplan ikkje er like forpliktande.

Fylkesrådmannen si vurdering

Kulturminneplanen er noko ustrukturert, har ein del gjentakning i teksten som gjev eit uferdig inntrykk. Kulturminneplanen for Fjell som også er på høyring har ein oversiktleg struktur og er lett å følge. Det vil difor vere ei føremon for Øygarden å nytte ein liknande struktur som den Fjell kommune har tatt i bruk.

Dei overordna målsetjingane for kulturminnearbeid i kommune kjem ikkje klart fram. Desse er lista opp på nettsida til kommunen der saka er lagt ut på høyring. Denne lista bør inn i sjølve dokumentet, slik at målsetjingane vert klare og forankra i planen. Frå nettsida til Øygarden kommune står det mellom anna at:

Overordna mål i kulturminneplanen har utgangspunkt i føremålsparagrafen i kulturminnelova:

Kulturminne og kulturmiljø med deira eigenart og variasjon skal vernast både som ein del av vår kulturarv og identitet og som ledd i ein heilskapleg miljø- og ressursforvaltning;

- Ta vare på kulturminne, kulturmiljø og landskap som viktige fellesgode for Øygarden ved å styrka kunnskapen om kulturminne og kulturarv.
- Bruka kulturarven som ein ressurs for verdiskaping og god samfunnsutvikling.
- Gjera registreringar og laga oversikter som hjelper kommunen til å gjera rette val og prioriteringar i forvaltninga av kulturarven (*Plan og bygningslova*).

Føremålet med planen, jf § 11-1, 3. ledd i plan og bygningslova, er å setja kulturminnevern på dagsordenen.

- Skapa eit godt grunnlag for ei heilskapleg kulturminneforvaltning ved at den vert nytta i all arealplanlegging og byggesakshandsaming.
- Skapa føreseielege tilhøve for eigarar av kulturminne i Øygarden kommune.
- Auka kunnskapen om og interessa for kulturminne i Øygarden.
- Synleggjera potensiale for bruk av kulturminne til næringsføremål.

Tilskotsordningar som eit verkemiddel for å ta vare på kulturminne er ikkje presisert under verkemiddel kapitlet. Det er fleire tilskotsordningar som er retta mot kulturminne deriblant kulturminnefondet, kor privat grunneigar kan søkje istandsettingsmidlar og Hordaland fylkeskommune si tilskotsordning for verna kulturminne. Øygarden kommune bør sjå på korleis Fjell kommune omtalar støtteordningar og sakshandsamingsrutinar, og skrive noko på linje med dette i kulturminneplanen for Øygarden.

Andre verkemiddel som kommunen har eller burde ha for å styrke kulturminneforvaltninga i kommunen er rådgjeving til grunneigarar om vedlikehald av bygningar og informasjon om tilskotordningar, eit tettare samarbeid med næringsinteressene og landbruk i kommunen om bruk av kulturminne som grunnlag i turistnæring, og å utvikle samarbeid med bibliotek, skular og frivillige. Planen løfter fram kor viktig det er med eit godt samarbeid mellom kommune, frivillige lag og organisasjonar, skular og enkeltpersonar.

Det er positivt at kommunen har hatt tverfagleg arbeidsgruppe for planarbeidet og involvert museet og sogelaget og at det er etablert eit breitt nettverk av innbyggjarar som har vore aktivt medspelar i prosessen. Dokumentet bør difor innehalde meir konkret informasjon om medverknad, som kor mange innbyggjarar har vore involvert og korleis gjennom møter, synfaringar m.m.

Forslag til vedtak:

Med nokre justeringar av strukturen og meir presis formuleringar og konkrete mål vil planen vera enda meir tydeleg og eit betre reiskap til å styrke kulturminnearbeidet og formidle viktige kulturminne i kommunen.

Kapittel 3-7 som omtalar ulike kulturminnekategoriar:

3. Kulturminne frå eldre tider (lyngheiene, torvmyrene, dei rydda bøane, steingardar, arkeologisk kulturminne)
4. Kystkultur, sjøbruksmiljø og fiske
5. Kyrkjer, bedehus og offentlege bygg
6. Tekniske og industrielle kulturminne
7. Forsvars- og krigsminne

Kvart kapittel avsluttar med ei liste over målsetning og tiltak.

Fylkesrådmannen si vurdering:

Øygarden kommune har merksemd på kulturminna som er knytt til førhistorie (steinalder), kystkultur med fiskarbonden, fiskeri og oljeindustri. Planen omtalar eit breitt utval av interessante kulturminne med stor tidsdjupne og har også fokus på oljenæringa og anna nyare næring som til dømes bølgekraftverk. Dette er særmerkt for Øygarden kommune. Eit anna særpreg er krigsminna som har vore sett opp som forsvar for Herdla og Bergen. Samla sett grip kulturminneplanen om breidda i kulturarven i Øygarden kommune og femner dermed om eit stort og vidt fagområde. Nedst i saka er meir spesifikk kommentarar til innhald i desse kapitla som kommunen kan vurdere før planen vert vedtatt.

Sjølv om mange viktige kulturminne er peika ut med omtale og/eller vist med foto, er teksten uklar om desse kulturminna er kulturminne og kulturmiljø som Øygarden kommune ynskjer å prioriterer og satsar på og ta vare på. Vi saknar difor ei presisering av kva som er særmerkt for Øygarden kommune, og ei grunngjeving av kva kulturminne som skal prioriterast i kommunen. Dei alle fleste er viktig å ta vare på og bør sikrast betre i planen gjennom å få lagt dei inn i omsynssoner, kartfesta dei i kulturminnedatabasen Askeladden og eller liste dei opp som viktig kulturminne å ta vare på i sjølve kulturminneplanen.

I figurtekstane/billetekstane bør ein kort forklare konteksten til kulturminna som er valt ut. Er dette kulturminnet vist fordi det ligg i omsynssone i gjeldande arealdel av kommuneplan? Er det vist fordi det ikkje ligg i ei omsynssone, men er vurdert som verdifullt? Kvifor er det i så fall vurdert som verdifullt? Har kulturminnet ein askeladden-id? Er bygningen SEFRAK-registrert? Det er generelt mykje tekst i billeteksten, og desse kan med fordel kortast ned, og bør flyttast inn i sjølve teksten.

Det vil vere ei føremon om det vert sett inn kart som viser dei ulike kulturminnetypane som vert omtalt. Til dømes eitt kart som viser steinalderfunn, eitt som viser krigsminne, eitt som viser kyrkjer, osb.

Kommunane Sund, Fjell og Øygarden er ein del av eit felles landskap – eit kyst-, lyng- og steinalderlandskap som har nasjonal og internasjonal interesse. Dette bør trekkast fram i teksten, slik Sund kommune har gjort i sin kulturminneplan.

Forslag til vedtak:

Utval for kultur, idrett og regional utvikling rår til at kommunen tydeleggjere kva kulturminne som er prioriterte og verdt å ta vare på for framtida.

Kapittel 8, Immateriell kulturarv og lause kulturminne, Kapittel 9 Oppslagsdel, Kapittel 10 Vedlegg og Kapittel 11 Kjelda og litteratur

Kapittelet 8 omtalar immateriell kulturarv og lause kulturminne. Kapittel 9 er oppslagsdel med definisjonar av ulike begrep, klassifisering av verneverdi og tilskotsordningar. Kapittel 10 er liste over vedlegg. Handlingsplanen er ein av desse vedlegga og gjev ei samla oversikt over tiltaka omtalt på slutten av kvart kapittel 3-8 kor målsettingar og tiltak for planperioden er oppsummert. Kapittel 11 lister opp kjelder og litteratur.

Handlingsplanen inkluderer tiltak som å etablere støtteordningar på kulturminnefelt, etablere administrativt, tverrfagleg arbeidsgruppe på kulturminnefeltet, utgreie kommunalt vern av naustmiljøa, registrere kulturminne i Askeladden, gjere kommunens estetiske retningslinjer tilgjengeleg, formidle Øygardens eldste busetnadshistorie, produksjon av temabasert turstibrosjyre, samarbeid med arkitekthøgskule og kystmuseet om lemstova, vedlikehald av Tjeldstømarka, vidareutvikle regional guideteneste, sikring og formidling av bølgekraftverk, nothengja på Hellesøy og utarbeid kulturminneplan for Nye Øygarden kor immateriell kulturarv er inkludert.

Vedlagt saka på Øygardens nettsida er «Estetiske retningslinjer etter plan- og bygningslova §74.2, Øygarden kommune». På nettsidene til Øygarden kommune står det at desse retningslinjene ikkje er politisk vedteken. Dei estetiske retningslinjene burde vore referert til i kulturminneplanen, med ei kort forklaring som seier noko om kva føringar retningslinjene vil ha for til dømes planarbeid, byggesaker osv.

Fylkesrådmannen si vurdering:

Det er bra med ein tabell som opp summere handlingsplan, men det og bør være eit eige kapittel som drøfter innhald i handlingsplan med utfyllande tekst. Fylkesrådmannen oppmodar at kommunen, gjerne saman med frivillige lag og organisasjonar, går gjennom registrerte og innmeldte kulturminne og prioriterer tiltak på fleire utvalde konkrete kulturminne i planperioden.

Planen legg opp til å fremje arbeidet med å formidle kunnskapen om lokale kulturminne. Riksantikvaren har gjeve kommunane tilgang til den nasjonale kulturminnedatabasen *Askeladden*, der dei sjølv skal legge inn informasjon om lokalt prioriterte kulturminne. Dette er eit viktig tiltak for å synleggjere kulturminneinteressene i kommunen og gjere forvaltinga av dei meir føreseieleg.

Kommunen har ambisjonar om å få på plass gode incentiv- og støtteordningar på kulturminnefelt. Dette er bra, men krev ressursar og kompetanse. Fylkesrådmannen oppmodar Øygarden kommune til å setje av eigne budsjettmidlar og ressursar til oppfølging av kulturminneplanen og auke eigen kompetanse på kulturminnefagleg rådgjeving. Å få utvikle ei regional guideteneste er ein fin måte å få formidle meir om lokalhistorie samtidig som ein kan gjeve meningsfullt arbeid til lokal interessert.

Fylkesrådmannen rår til at dei estetiske retningslinjene vert referert til i sjølve kulturminneplanen med ei kort forklaring som seier noko om kva føringar dei vil ha for til dømes planarbeid, byggesaker osv. Sakshandsamingsrutinar for kulturminne internt i kommunen bør og drøftast i planen og følgjast opp i handlingsplanen. Fjell kommune sin kulturminneplan har konkrete forslag til korleis desse rutinar kan vera.

Samarbeidspartnar for mange av tiltaka er Fjell og Sund kommune, men ansvaret er lagt til Nye Øygarden kommune. Det at kommunane alt no arbeider for å lage ein ny kulturminneplan for Nye Øygarden kommune er bra og fylkesrådmannen trur at arbeidet med ein felles kulturminneplan kan bidra positivt i samanslåingsprosessen.

Forslag til vedtak:

Handlingsplanen har gode tiltak som svarer på aktuelle utfordringar for kulturminne i Øygarden. Tiltak for å støtte private eigarar av kulturminne, for å sikre lokale kompetansemiljø på bygningsvern/kulturminne, for å få fleire omsynssoner for prioriterte kulturminne i kommuneplanen sin arealdel og for implementering av sakshandsamingsrutinar for kulturminne er òg aktuelle tiltak som kommunen bør vurdere.

Utval for kultur, idrett og regional utvikling oppmodar Øygarden kommune til å setje av eigne budsjettmidlar og ressursar til oppfølging av kulturminneplanen og auke eigen kompetanse på kulturminnefagleg rådgjeving.

Utval for kultur, idrett og regional utvikling meiner at utarbeiding av ein felles kulturminneplan for Sund, Fjell og Øygarden kan bidra positivt til prosessen kring samanslåing av kommunane.

Kommentar/merknad

Ein bør arbeide med å gjere teksten meir presis og mindre anekdotisk. Uttrykk som «gamle dagar» eller «før i tida» vert veldig generelt.

Kapittel 2

Kulturminneplanen har følgjande setning mot slutten av kapittel 2: «Ein kulturminneplan for Øygarden vil gje politikarane eit grunnlag for å forma heilskapelege og langsiktige målsetjingar for kulturminne i kommunen.» Denne setningen bør flyttast fram til kapittel 1 saman med målsetjingane for kulturminneplanen.

I kapittel 2 under verkemiddel vert det vist til at dei nasjonal og regionale måla for kulturminne- og kulturmiljø. Stortingsmeldingane er overordna føringar for kulturminneforvaltninga, og ikkje verkemiddel for ivaretaking av kulturminne, det bør difor flyttast til kapittel 1.

Avsnitta om vedtaksfreding og kommunalt vern i kapittel 2 inneheld misforståingar og direkte feil og må fjernast. Vi ber om at ein heller skriv generelt om dei ulike måtane å verne kulturminne, slik til dømes Fjell kommune har gjort i sin kulturminneplan som no er på høyring.

Når det gjeld omsynssoner i kommuneplanens arealdel seier kulturminneplanen følgjande: «Omsynssonene for kulturminne, kulturmiljø og kulturlandskap er definerte i kommuneplanen. Føremålet med kartfestinga av automatisk freda kulturminne i arealdelen, er å hindra at desse vert skada eller øydelagde i samband med fysiske tiltak.» Berre to av dei 13 omsynssonene for bevaring i kommuneplanens arealdel inkluderer automatisk freda kulturminne. Skildringa over er såleis noko upresis.

Planen har med ei liste over kulturmiljøa som er lagt i omsynssoner for bevaring av kulturmiljø, H570, i kommuneplanens arealdel. Vi saknar ein kort omtale av dei ulike kulturmiljøa, og også ei kort forklaring av kva type kulturminne desse omsynssonene omfattar. Ein vil då få betre oversikt over kva type kulturminne som allereie finst i bevaringssoner i kommunen og kva typer kulturminne som ikkje finst i omsynssoner for bevaring og/eller bandlegging. Dette kan vise kva kulturminnetypar som det bør arbeidast med for å få inn i omsynssoner. Kartet over omsynssonene i kommuneplanens arealdel som ligg som vedlegg til planen er vanskeleg å lese, og vi ber om at ein lagar eit nytt kart som viser dei relevante omsynssonene.

Planen nemner ikkje kulturminne som er regulert til vern i reguleringsplanar. Vi ber om at dette vert omtalt i planen. Finst det ei liste over slike i kommunen? I planen står det at SEFRAK-registrerte bygg ikkje er lagt inn i Askeladden. Dette er feil, og vi ber difor om at dette vert retta opp.

Kapittel 3

Dette kapittelet har ein noko misvisande tittel; «Kulturminne frå eldre tider». Kan hende vil kapittelet vere meir oversiktleg om ein tek ut alt som omhandlar steinalder og førhistorie og legg dette inn i eitt eige ny kapittel, medan hovudkapittelet omhandlar den generelle historia til Øygarden. Ein generell historisk gjennomgang som går heilt frå steinalder og opp til i dag, kan med fordel samlast for seg, medan det meir spesifikke får plass i dei ulike tema.

Innføringa i geologien og den eldste historia til Øygarden er informativ og god.

Under avsnittet «arkeologiske kulturminne (fornminne)» vert det nemnt at hustuffer og båtoppdrag knytt til fisket i jernalder og mellomalder skal ivaretakast gjennom bygdebokprosjektet i Øygarden.

Vi saknar ei forklaring på kva bygdebokprosjektet er, og vi tenkjer at det vil vere meir korrekt å skrive at hustuftene og båtopptrekka skal *formidlast* gjennom bygdebokprosjektet.

Når det gjeld automatisk freda kulturminne saknar vi ei grunngeving for kvifor Kjerringholet er vald ut til å bli omtalt i planen. Ein kan til dømes heller trekkje fram kulturminna som er på BARK-lista for Øygarden kommune. På side 19 står eit avsnitt om busetnad i steinalderen som er svært upresis. Dette må rettast opp i eller slettast. Ein kan til dømes ikkje seie at alle i steinalderen budde i hellarar. Dei aller fleste steinalderbustadene var ikkje i hellarar. Kommunen trekker fram at både Rongelofthillaren og Hestdalen, to automatisk freda kulturminne, bør undersøkjast nøyare. Generelt er kulturminneforvaltinga restriktiv til utgraving av freda kulturminne som ikkje er trua. Ei utgraving er destruktiv og irreversibel. Det er difor viktig å bruke ressursar på andre tiltak.

Illustrasjonen av korleis fjæremannstuffer kan ha sett ut på side 26 viser ikkje grindbygg, men stolpekonstruksjon. Biletteksten må difor endrast.

Arkeologiske kulturminne er viktige for forståinga av Øygarden sitt historiske landskap. Kartet på side 27 er misvisande og må fjernast. Det finst mange fleire automatisk freda kulturminne i Øygarden enn det som er vist på dette kartet, og eit kart frå til dømes kulturminnedatabasen Askeladden vil vise alle som er kjende per i dag.

I oversikten over tiltak i dette kapitlet er målsetjinga «formidling av Øygarden si eldste busetjingshistorie». Eitt av dei to tiltaka som er føreslått er «gjennomføre rydding og skilting av utvalde fornminne i samarbeid med fylkeskommunen.». Vi saknar ei presisering av dette tiltaket, med utvalde arkeologiske lokalitetar. Øygarden kommune har fleire arkeologiske lokalitetar på Riksantikvaren si BARK-liste (bevaring av arkeologiske kulturminne). Det bør visast kva som er gjort med desse, og om det er ein plan for vidare arbeid med formidling av desse. I staden for å skildre fjæremannstuftene på Hjartøy, kan ein til dømes heller skildre dei som ligg på Skogsøy, og berre nemne Hjartøy kort? Kulturminna som er på BARK-lista for Øygarden kommune er som følger:

- Skogsøy – fjæremannstuffer og båtopptrekk. Askeladden-Id 6467.
- Rongelofthillaren – steinalderbusetnad. Askeladden-Id 126813
- Tjeldstø – steinalderbusetnad. Askeladden-Id 111326 mfl.
- På Skogsøy er det til dømes sett opp skilt i 2019, i eit samarbeid mellom BOF og Hordaland fylkeskommune. Her finst liknande fjæremannstuffer som på Hjartøy.

Eitt av dei føreslåtte tiltaka er å utarbeida ein heilskapleg oversikt over arkeologiske funn. Denne finst i Riksantikvarens kulturminnedatabase, Askeladden.ra.no. Vi oppmodar kommunen til å nytte denne databasen aktivt. I denne ligg både automatisk freda kulturminne, SEFRAK-registrert kulturminne, vedtaksfreda, listeførte kyrkjer, med meir. Vi oppmodar kommunen til å prioritere kulturminne vurdert som lokalt verneverdige og leggje desse inn i Askeladden.

Kapittel 4 Kystkultur

Det ville vore ei føremon om dette kapitlet hadde ei innleiing, og ei kort forklaring på korleis kapitlet er delt inn og kvifor det er gjort slik. Omgrepet kystkultur vert nytta mykje i plandokumentet, men vert ikkje definert. Kva er kystkultur i Øygarden kommune?

Avsnittet om sjøbruksmiljø, kystkultur og fiske kunne med fordel vore meir presist, til dømes når det er snakk om tidsperiodar. Når er desse miljøa frå, er det ei utvikling? Finst det heilt nye slike miljø? Fiske, oppdrett, mottak? Kvifor hadde ein ishús og var laksen (fisken) til lokalt bruk? Det vil vere ei føremon om dei ulike miljøa som vert omtala vert vist i eit kart. Badet i Blomvågen og vassbrunn i Alvheimsund er gode døme på meir ukjende kulturminne. Kva vil kommunen med desse? Er dei

prioriterte kulturminne som ein vil bevare? Ligg dei i omsynssone i kommunale planar eller i detaljreguleringar? Er dei SEFRAK-registrert?

Det er positivt at Øygardsprosjektet og Perler i Nordsjøløypa vert omtala i planen, men dette avsnittet bør flyttast, til dømes til side 6, der prosjekta vert nemnt første gong i planen.

Planen nemner på side 44 at om støene og naustmiljøa vert haldne i hevd, vil dei kunne gje grunnlag for ivaretaking av det som er sermerkt for området vårt og vår identitet. Dette er ei god målsetjing. Vidare står det at det skal etablerast støtteordningar. Vi saknar ei forklaring på korleis støtteordningane skal etablerast og korleis dei er tenkt løyst.

Den generelle gjennomgangen av landbruket på side 46-47 kan flyttast til kapittel 3, og kortast ned. Då slepp ein gjentakingar og dokumentet vert meir oversiktleg.

Planen nemner at torvhus nærast er blitt eit kjennemerke for Øygarden. Her bør det nemnast at dei skal prioriterast, formidlast, vølast, krev tilrettelegging m.m.

I avsnittet om garden og tunet saknar vi ei skildring av korleis det typiske tunet såg ut i Øygarden. Kor låg dei, og kor store var dei? Når oppsto dei? Mellomlaldar? Eit kart med oversikt over dei eldste gardstuna vil gjere dokumentet meir lesbart. På side 60 står det «I dag er tuna oppløyste og usynlege for dei som ikkje har kunnskap om dei. Husa er flytta bort frå tunet og det er få eller ingen bygg som ligg på sin opphavlege plass.» Finst det ingen bevarte tun i Øygarden? Eller restar etter desse?

Ostova, som er vist med bilete på side 61, er eit godt døme på ei eldre lemstove. Nyare døme på lemstover er også viktig å vise, kan ein setje inn ei teikning som viser prinsippet med lemstover? Vi saknar ein strategi for korleis ein skal ta vare på lemstovene i dag. Kan dei byggjast på, kan dei endrast? Her vil eit samarbeid med Bergen Arkitektthøyskole (BAS) vere bra.

Avsnittet om grindbygg er bra, men treng ei overskrift. Det ville vore ei føremon med nokre fleire døme på grindbygg.

Det er positivt at fritidsbustader er tatt med som eit tema. Historia om Elise Stolz Dethloff og moglegvis den første fritidsbutaden vest for Bergen er interessant. Vi saknar likevel ei skildring av korleis fritidsbustaden opphavelag såg ut, og korleis den ser ut i dag. Er den endra? Minnesteinen er skildra og denne skal takast vare på, men skal fritidsbustaden også takast vare på? Er den tenkt lagt i omsynssone i kommuneplanens arealdel? Skal den formidlast?

Avsnittet om vegar og samferdsel har god informasjon om vegane frå 1920-talet til 1950-/60-talet. Vi saknar ei skildring av fergjer og fergjekaier. Endringar med bruene som kom seinare og fekk knytt Øygarden saman, uten ferger, heilt til Bergen. Pålane som vart nytta i seglskutetida er interessante, kunne ein vist ei kartfesting av desse?

Kapittel 5 Kyrkjer, bedehus og offentlige bygg

Dette kapitlet har ei grei innleiing om kyrkjer, men ein burde også hatt noko i innleiinga om dei andre offentlege bygga.

Skildringane av Hjelme gamle kyrkje, Hjelme kyrkje og Blomvåg kyrkje er greie. Ein kan ta ut den detaljerte opplistinga om tiltaka for rehabiliteringa av Hjelme gamle kyrkje frå dokumentet, det treng ikkje vere med her. Delen om listeførte kyrkjer er grei, men kunne med fordel ha vorten flytta til byrjinga av kapitlet. Vi saknar ei skildring av om kyrkjene har vern i anna planverk. I avsnittet om bedehus er det ei god opplisting over bedehusa i kommunen.

Avsnittet om grendahus på Herdlevær er uoversiktleg og treng omstrukturering.

Skildringa av dei offentlege bygga bør samlast under ei eiga overskrift («kommuneadministrasjon» eller liknande?) med ei lita innleiing. Avsnittet som står under tiltaks-boksen på side 88 kan vere del av ei slik innleiing om dei offentlege bygga. Her kan ein også vise til det som står på side 20 om tidlegare kommuneinndeling, evt flytte dette hit.

Generelt for dei offentlege bygga er at det ikkje er skildra om dei skal sikrast, prioriterast eller ivaretakast, og kvifor/kvifor ikkje. Teksten er upresis på om kommunehuset frå tida som Hjelme kommune er frå 1961 eller 1895. Vi saknar ei skildring av kvifor kommunesenteret vart flytta til Rong, og vi saknar meir utfyllande trekst og bilete av dei ulike kommunale bygga her. Kva var prisen som skulen fekk i 1998?

Skildringa av skulane har ei grei innleiing, men skulane er nemnt svært kort og det står lite om dagens skular i kommunen. Det ville vore ei føremon med ei liste over skulane i Øygarden.

Kystmuseet

Det er bra at kystmuseet vert løfta fram som viktig i forvaltninga av historia i kommunen. Men bygningar og anlegg som vert forvalta av museet må vi regne med blir ivare tatt. Museet bør brukast som ressurs som kunnskaps- og formidlingsinstitusjon. Kulturminneplanen må først og fremst ha fokus på dei andre kulturminna i kommunen. Dette gjeld særleg i høve til sikring og forvaltning av kulturminne i ulike planprosessar og sakshandsaming og i høve endringar av landskap, bruk, nye tiltak.

Kapittel 6 Tekniske og industrielle kulturminne

Det er positivt at kulturminneplanen løftar fram oppdrettsverksemda, og olje og gass. I den generelle delen kunne det stått meir om omfanget og konsekvensane denne næringa har fått for lokalsamfunnet. Økonomi, infrastruktur, bustadstruktur, tilflytting, osv. For dei fleste kulturminna som er nemnt i dette kapitlet burde ein skildra kva som er viktig å prioritere/ta vare på, og korleis ein eventuelt vil ta vare på dei.

Fleire mindre verksemdar er nemnde med eigne overskrifter i dette kapitlet, utan at det vert nemnt noko om dei er prioriterte kulturminne, eller om det er meint som skildringa av tidlegare industri i Øygarden. Dersom sistnemnde er tilfellet, kan desse med fordel slås saman og nemnast i eit felles avsnitt. Oppdrettsnæring og nyare fiskeri kunne utdjupast i dette kapittel.

Nothengja på Hellesøy er ikkje freda, men er eit døme på gjenbruk og ny bruk. Ein bør difor ha med bilete som viser før og etter oppbygging av nothengja.

Kapittel 7 Forsvars- og krigsminne

Under dette kapitlet bør ein nemne både Herdla og Fjell festning, då forsvarsverka i Øygarden er del av ein større samanheng med Festung Bergen og atlanterhavsvollen. Korleis skal ein ivareta desse kulturminna? Dialog med Museum Vest er positivt, men kommunen må også ha ein eigen strategi og prioritering i høve til dette.

Anna

Oppslagsdel, vedlegg, kjelder og litteratur bør vera vedlegg og trenger ikkje å vera kapitla.